

ТЪЛКУВАТЕЛНО РЕШЕНИЕ

7/2020

гр.София, 13.01.2023 год.

Върховният касационен съд на Република България, Общо събрание на Гражданска и Търговска колегии в съдебно заседание на 17 ноември 2022 год., в състав:

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСТГК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
МИМИ ФУРНАДЖИЕВА

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:

МАРИЯ ИВАНОВА
ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА
ВАСИЛКА ИЛИЕВА
БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА
СНЕЖАНКА НИКОЛОВА
ТОТКА КАЛЧЕВА

ЧЛЕНОВЕ:

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА
2. МАРГАРИТА СОКОЛОВА
3. ВЕСКА РАЙЧЕВА
4. ПЛАМЕН СТОЕВ
5. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА
6. ДИЯНА ЦЕНЕВА
7. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА
8. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА
9. МАРИО ПЪРВАНОВ
10. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА
11. ЕМИЛ ТОМОВ
12. АЛБЕНА БОНЕВА
13. БОНКА ДЕЧЕВА
14. ЖИВА ДЕКОВА
15. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА
16. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА
17. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА
18. ЗОЯ АТАНАСОВА
19. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ
20. ВЕСЕЛКА МАРЕВА
21. БОРИС ИЛИЕВ
22. БОНКА ЙОНКОВА

23. БОЯН ЦОНЕВ	45. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА
24. БОЯН БАЛЕВСКИ	46. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА
25. ИРИНА ПЕТРОВА	47. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ
26. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА	48. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА
27. РОСИЦА БОЖИЛОВА	49. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА
28. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ	50. АНЖЕЛИНА ХРИСТОВА
29. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ	51. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ
30. КОСТАДИНКА НЕДКОВА	52. ГАЛИНА ИВАНОВА
31. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА	53. ДЕСИСЛАВА ДОБРЕВА
32. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ	54. ИВАЙЛО МЛАДЕНОВ
33. ЛЮБКА АНДОНОВА	55. АННА НЕНОВА
34. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА	56. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА
35. ГЕРГАНА НИКОВА	57. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА
36. ПЕТЯ ХОРОЗОВА	58. ТАНЯ ОРЕШАРОВА
37. МАЙЯ РУСЕВА	59. МАРИЯ ХРИСТОВА
38. АННА БАЕВА	60. СОНЯ НАЙДЕНОВА
39. НИКОЛАЙ МАРКОВ	61. ИВАНКА АНГЕЛОВА
40. ЕРИК ВАСИЛЕВ	62. АНЕЛИЯ ЦАНОВА
41. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА	63. ИВО ДИМИТРОВ
42. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА	64. ЕЛЕНА АРНАУЧКОВА
43. ВАНЯ АТАНАСОВА	65. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА
44. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ	66. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА

при участието на секретаря Аврора Караджова постави на разглеждане тълкувателно дело № 7 по описа за 2020 г. на Общото събрание на Гражданска и Търговска колегии докладвано от съдия ДИМИТЪР ДИМИТРОВ

Тълкувателното дело е образувано с разпореждане на председателя на ВКС от 03.12.2020 година, на основание чл. 128, ал. 1 във връзка с чл. 124, ал. 1, т. 2 ЗСВ, по следния въпрос, по който е констатирано наличието на противоречива съдебна практика, а именно: „Задължителни или факултативни необходими другари са страните по договор в производството по предявен от трето лице иск за нищожност на договора?“.

Общото събрание на Гражданска и Търговска колегия на Върховния касационен съд, за да се произнесе по така поставения въпрос, съобрази следното:

По поставения за тълкуване правен въпрос е налице противоречива практика на състави на ВКС. В едни съдебни решения се приема, че когато предмет на делото е искане за прогласяване недействителност на договор, страните по него са необходими другари. Необходимо другарство е налице, когато с оглед естеството на спорното

право или по разпореждане на закона решението трябва да бъде еднакво спрямо всички участници в спорното правоотношение. Така е и в случай на оспорване правото на една от страните по сключен договор с атакуване на неговата действителност от трето лице. В този случай поради неделимостта на спорното право решението ще обвърже и двете страни по спорното правоотношение, дори и едната да не е участвала в съдебния процес. С оглед на това предявяването на иска от или срещу всички другари е предпоставка за допустимост на производството по делото, за която съдът е задължен да следи служебно.

В друга група съдебни решения се приема, че по иск на трето лице за нищожност на договор процесуално легитимирани ответници са всички страни по договора. Липсва обаче обща норма, която да поставя като задължително условие тяхната съвместна процесуална легитимация. Естеството на спора също не налага тяхното задължително участие. Нищожният договор на общо основание не съществува за правния мир, на нищожността може да се позове всеки (не само страните по договора) без срок, било чрез иск, било чрез позоваване на съществуващия порок.

По така поставения въпрос ОСГТК на ВКС приема за правилно становището в първата група решения.

Спорен в съдебната практика е въпросът за вида на другарството между страните по договора в случаите, когато трето лице е предявило иск за неговата нищожност-дали се касае до задължително или факултативно необходимо другарство. Въпросите на необходимото другарство са били предмет на разглеждане по ТР № 1/09.12.2013 година, постановено по тълк. д. № 1/2013 година на ОСГТК на ВКС, като в т. 6 на същото е посочено, че при необходимото другарство поради естеството на спорното правоотношение или по разпореждане на закона съдебното решение трябва да бъде еднакво по отношение на всички другари. Поради това необходимите другари имат гарантирано от закона участие в процеса, като дори и да не са участвали в първоинстанционното производство, имат право на жалба срещу първоинстанционното решение. Това другарство е два вида: факултативно и задължително. Задължителното другарство представлява частен случай на необходимо другарство, при който участието на всички другари в процеса е условие за неговата допустимост. Общото предявяване на иска от или срещу всички другари, чието участие в производството е задължително, представлява абсолютна положителна процесуална предпоставка, без наличието на която исковото производство е недопустимо. Нарушаването на изискването за съвместна процесуална легитимация е нередовност на исковата молба, за която съдът следи служебно и е задължен да упражни правомощията си съгласно чл. 129 ГПК. Когато правото на участие в процеса на задължителния необходим другар е нарушено и първоинстанционното решение е постановено без неговото участие, порокът на съдебния акт не може да се санира чрез

конституирането му във въззивното производство с оглед въведените в ГПК преклузии, в условията на ограничен въззив и забраната за събиране на доказателства във въззивното производство, освен предвидените изключения. За разлика от задължителното, факултативното необходимо другарство не е предпоставка за допустимостта на процеса и той може да се развие и приключи и без участието на необходим другар, който обаче ще бъде обвързан от силата на пресъдено нещо на постановеното в производството решение.

Също така в ТР № 3/29.06.2017 година, постановено по тълк. д. № 3/2016 година на ОСГК на ВКС, е прието, че случаите на задължително необходимо другарство са налице, когато то е предвидено със законова разпоредба или естеството на спорното правоотношение налага задължителното участие на определени лица, като двете хипотези са дадени алтернативно. Затова е достатъчно да е налице само една от тях, за да се приеме наличието на задължително необходимо другарство.

В чл. 216, ал. 2 ГПК са установени общите предпоставки, при които е налице необходимо другарство, като е предвидено, че такова възниква с оглед на естеството на спорното правоотношение или по разпореждане на закона. Разпоредбата посочва в кои случаи е налице необходимо другарство на страната на ищците или на ответниците, като не прави разлика между вида на същото-задължително или факултативно, нито пък предвижда допълнителни предпоставки за съществуването на някое от тях. Поради това задължителното необходимо другарство не може да бъде ограничено само до предвидените от закона случаи, а при липса на такава уредба трябва да се преценява с оглед на естеството на спорното правоотношение.

В конкретния случай не е налице законова разпоредба, която да предвижда задължително необходимо другарство на страните по договор, по иск за неговата нищожност, предявен от трето лице. Поради това видът на необходимото другарство в този случай трябва да бъде изведен от естеството на спорното правоотношение, както предвижда разпоредбата на чл. 216, ал. 2, пр. 1 ГПК. В тази хипотеза са включени две групи случаи, като първата е, когато всички другари са участници в спорното правоотношение, а втората, когато другарите имат едно и също правно положение спрямо предмета на делото. От установените в закона случаи на факултативно необходимо другарство: иск от няколко лица за поставяне на друго лице под запрещение (чл. 336 ГПК); иск от няколко лица за установяване съществуването или несъществуването на един и същ факт; иск от няколко наследника да се обяви ответникът за недостоеен да наследява (чл. 3 ЗН); иск за отмяна на решение на общото събрание по чл. 74 ТЗ, предявен от един или няколко от съдружниците; продължаване на бракоразводния процес от някои от наследниците на починалия наследодател (чл. 327 и чл. 328 ГПК и чл. 52 СК) или продължаване от наследниците на производството за отмяна на осиновяването по предявен

от техния наследодател иск (чл. 331, ал. 2 ГПК и чл. 108 СК), следва, че при тях другарството е обусловено от спорния предмет. Самите другари обаче не са участници в едно и също материално правоотношение, което е и предмет на делото. Правният резултат от спора обвързва участниците в процеса поради това, че те имат еднакво правно положение по отношение на спорния предмет на делото. Това е основание в тези случаи необходимото другарство да бъде определено като факултативно. Затова и в случаите, когато това положение на необходимите другари следва от естеството на спорното право, тяхното другарство трябва да се определи като факултативно. Предявеният от трето лице иск за нищожност на договора обаче не се включва в тази група случаи по чл. 216, ал. 2, пр. 1 ГПК, а в първата такава, тъй като ответниците по иска-страните по договора са участници в спорното правоотношение, което е възникнало от сключения между тях договор. Затова при определяне на вида на необходимото другарство следва да се изхожда от съществуващите между страните отношения във връзка със сключения между тях и оспорван от третото лице договор.

Съгласно чл. 8, ал. 1 ЗЗД договорът е съглашение между две или повече лица, за да се създаде, уреди или унищожи една връзка между тях, като съгласно чл. 21, ал. 1 ЗЗД той поражда действие между страните, а спрямо трети лица само в предвидените от закона случаи. Това означава, че правата и задълженията по договора възникват и обвързват само страните по него, а свързаните с него правни последици настъпват в тяхната правна сфера. Тези правни последици са различни (в зависимост от вида на договора) за всяка една от страните и са самостоятелни от тези на другата страна. Същевременно с това те са във връзка едни с други, тъй като наличието им зависи от съществуването на договора. В случай, че договорът не породи правно действие, предвидените за него правни последици не биха настъпили, а ако бъде унищожен или развален, същите биха отпаднали с обратна сила. Не съществува възможност за непораждане на последиците или за тяхното отпадане само за една от страните, а за пораждането им или запазването им за другата страна. Затова прогласяването на нищожността на договора, съответно унищожаването или развалянето му, намират отражение в правната сфера и на двете страни по него.

Макар да не поражда действие по отношение на трети лица, договорът може да намери отражение и в тяхната правна сфера, ако засяга права, които тези лица имат по отношение на една от страните по договора и прави упражняването им невъзможно или значително неудобно. В този случай третото лице може да се позове на нищожност на договора, а оттам и на липса на правни последици от същия, които правят невъзможно упражняването на правото му (кредитор на една от страните по договора може да иска прогласяване на нищожност на договор, с който длъжникът отчуждава свое имущество; купувач-ищец по иска по чл. 19, ал. 3 ЗЗД

може да иска прогласяване на нищожност на договор за продажба, който обещателят е сключил с трето лице преди вписване на исковата молба; кредитор може да иска прогласяване на нищожност на договор, с който длъжникът му е поел задължение в значителен размер, което се ползва с привилегия пред вземането на първия кредитор). Твърдението на третото лице за нищожност може да бъде оспорено от която и да е от страните по договора, в който случай е налице правен спор по отношение на нищожността. Нищожният договор не е правно нищо, тъй като макар и да не поражда правни последици, създава привидност за тяхното съществуване. Затова правният спор следва да бъде разрешен по исков ред, чрез предявяване на отрицателен установителен иск от третото лице. Правоотношението между това лице и една от страните по договора не е предмет на този иск, а само обосновава интереса от предявяването му. Предмет на производството е съществуването или не на породената от договора правна връзка между страните, а не това дали конкретните правни последици от нея са настъпили. Страни по този спор са от една страна позоваващото се на нищожността трето лице, а от друга страна-страните по договора, тъй като се отрича действието му в цялост, а не само за една от тях. Договорът представлява единно правоотношение, тъй като правата и задълженията на страните по него са функционално свързани, поради което нищожността не може да бъде прогласена само по отношение на една от страните, без това да обвърже другата страна. Тази общност на спорното правоотношение обуславя качеството и на двете страни като ответници по предявения от третото лице иск за нищожност на договора и ги прави необходими другари по него. Обстоятелството, че двете страни по договора са страни по спора за неговата нищожност ги прави надлежни страни и в исковото производство, като имат качеството на типични страни. Съгласно чл. 8, ал. 1 ГПК всяка страна по спора има право да бъде изслушана от съда, преди да бъде постановен акт, който има значение за нейните права и интереси, като изпълнението на това задължение от съда е гаранция за установения в закона принцип за състезателно начало на гражданския процес. Всяка една от страните по договора разполага със самостоятелно право на защита по предявения иск за нищожност, което не може да бъде упражнено от другата страна по него, тъй като в случая не е предвидено процесуално застъпничество или субституция.

Горното налага конституирането на двете страни по договора като страни в производството, за да могат същите да реализират правото си на защита по предявения срещу тях иск, като се има предвид и обстоятелството, че при иска за нищожност на договора всяка една от страните по него осъществява защитата си с цел да запази придобитите от нея въз основа на договора права. Същите са самостоятелни от правата, придобити от другата страна по договора, което води до това, че в производството по иска за прогласяване на нищожността на договора всяка

една от страните защитава свое собствено материално право, чиято защита не може да бъде осъществена от насрещната страна по договора. Евентуалното уважаване на иска за нищожност би довело до невъзникване на породените от него права на страните, т. е. би се отразило на техния патримониум, като за настъпването на тази последица от решението е без значение дали страната е била конституирана и е участвала в производството или не. Тази самостоятелност на произтеклите от договора материални права на страните, наред с обстоятелството, че същите са страни по оспорваното правоотношение, налага участието им като страни в производството по предявения от третото лице иск за нищожност на договора. Защитата на материалните права се осъществява чрез защитата по иска за нищожност и запазването на правната връзка, от която произтичат тези права. Ищецът по този иск не може да предяви иска си само по отношение на една от страните по договора, като избира коя да е тя, тъй като така се създава възможност да бъде избрана страна, която няма голям интерес от запазване на договора, или пък също както и ищеца желае отпадане на неговите последици. В последния случай другата страна по договора може да се окаже обвързана от съдебно решение за прогласяване на нищожността на договора и отпадането на неговите последици, постановено в симулативен процес.

Когато искът за нищожност на договора бъде предявен само срещу една от страните по договора тя може да прехвърли правата си на трето лице в хода на производството. В този случай приложение намира чл. 226, ал. 3 ГПК и при определени предпоставки това трето лице няма да бъде обвързано от силата на пресъдено нещо на постановеното по спора решение. Такава обвързаност обаче ще настъпи по отношение на неучаствалата в производството страна по договора, без тя да е могла ефективно да защити правата си. Това обстоятелство, заедно с възможността на ищеца да избере срещу кого да предяви иска си, създава възможност за злоупотреба с права във вреда на неучаствалата в производството страна.

От даденото с т. 6 от ТР № 1/09.12.2013 година, постановено по тълк. д. № 1/2013 година на ОСГТК на ВКС, тълкуване е видно, че неучаствалият в производството пред първата инстанция необходим другар ще бъде третиран различно, ако обжалва съдебното решение или бъде конституиран за първи път във въззивното производство, с оглед на това дали другарството е факултативно или задължително. При факултативното необходимо другарство участието на страната по делото е нейно право и е предоставено на нейната преценка и активност, а само в определени случаи е уредено като служебно задължение на съда. Затова факултативно необходимият другар ще встъпи в производството такава, каквото е било към този момент, като ще трябва да защити правата си във въззивното производство. За разлика от това, при задължителното необходимо другарство въззивната инстанция би следвало да обезсили

първоинстанционното решение и върне делото за ново разглеждане от първостепенния съд с конституирането на задължително необходимия другар, което би обезпечило равенството между страните по договора в процеса, което произтича от чл. 9 ГПК. В конкретния случай предметът на иска е идентичен по отношение на ответниците, което, заедно със съществуващата между тях и оспорвана от ищеца договорна връзка, не дава основание за различно третиране на един от тях, ако не е участвал в производството пред първата инстанция. Такова третиране би нарушило правата на този ответник при положение, че разполага със същите права за защита, каквото има и участвалият в първоинстанционното производство ответник. В конкретния случай, идентичността на предмета на делото по отношение на двамата ответници и това, че те са участници в оспорваното материално правоотношение, обосновава задължително необходимо другарство между тях.

Неучаствалата в исковото производство за прогласяване на нищожността на договора страна може да търси защита на правата си по реда на чл. 304 ГПК, но същата не би гарантирала пълното реализиране на тези права. Тази страна може да бъде поставена в положение да организира защитата си по реда на отмяната, като наред с това търпи и организира защитата си и срещу други последици, които произтичат от постановеното решение-принудително изпълнение върху имота, предмет на договора, или други подобни. Затова защитата по реда на чл. 304 ГПК е предвидена като изключение, а не като правило при нарушено право на участие на необходимия другар в производството.

Нищожността на договора може да бъде наведена като основание при иска по чл. 464 ГПК за оспорване на вземането на кредитор от друг в изпълнителното производство, при който иск е предвидено задължително другарство между кредитора, чието вземане се оспорва, и длъжника. Касае се до частен случай за предявяване на нищожност, поради което няма основание да се приеме различно тълкуване-за факултативно необходимо другарство при общия случай при иск за нищожност на договор, предявен от трето лице. Нищожността е най-тежкият порок на договора, поради което не съществува основание да се приеме, че за исковото производство по прогласяването ѝ не намират съответно приложение процесуалните правила за другите пороци, водещи до недействителност на договора. Съгласно чл. 135 ЗЗД страните по договора са задължително необходими другари по иск за обявяването на договора за относително недействителен по отношение на трето лице. След като този вид необходимо другарство е предвиден за по-малкия по степен порок на договора, то не съществува основание да не бъде приложен и при по-тежкия такъв, водещ до нищожност, в случаите, когато тази нищожност се предявява от трето лице.

С оглед на това страните по договора са задължителни необходими другари по предявен от трето лице иск за прогласяване на

нищожност на договора. Това тълкуване възпрепятства предявяването на иска на третото лице за нищожност на договора като инцидентен установителен иск по чл. 212 ГПК в производство по вече предявен иск, по което този въпрос е преюдициален, ако по главния иск не са били конституирани и двете страни по договора. В този случай искът за нищожност ще следва да бъде отделен за разглеждане в отделно производство. Тълкуването обаче не е пречка твърдението за нищожност да бъде предявено в производството, по което въпросът е преюдициален, чрез възражение, тъй като в този случай няма да бъде формирана сила на пресъдено нещо.

Предвид горните съображения Общото събрание на Гражданската и Търговската колегии на Върховния касационен съд

Р Е Ш И :

Страните по договор са задължителни необходими другари в производството по предявен от трето лице иск за нищожност на договора.

ПРЕДСЕДАТЕЛ на ОСГТК,
ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Гражданска колегия:
МИМИ ФУРНАДЖИЕВА.....

ЗАМ.-ПРЕДСЕДАТЕЛ на ВКС и
РЪКОВОДИТЕЛ на Търговска колегия:
ЕВГЕНИЙ СТАЙКОВ.....

ПРЕДСЕДАТЕЛИ
на ОТДЕЛЕНИЯ:

МАРИЯ ИВАНОВА.....
ЕМИЛИЯ ВАСИЛЕВА.....
ВАСИЛКА ИЛИЕВА.....
БРАНИСЛАВА ПАВЛОВА.....
СНЕЖАНКА НИКОЛОВА.....
ТОТКА КАЛЧЕВА.....

ЧЛЕНОВЕ:

1. ТАТЯНА ВЪРБАНОВА.....
2. МАРГАРИТА СОКОЛОВА.....
3. ВЕСКА РАЙЧЕВА.....
4. ПЛАМЕН СТОЕВ.....
5. ЕЛЕОНОРА ЧАНАЧЕВА.....
6. ДИЯНА ЦЕНЕВА.....
7. СВЕТЛАНА КАЛИНОВА.....
8. ГЪЛЪБИНА ГЕНЧЕВА.....
9. МАРИО ПЪРВАНОВ.....
10. КАМЕЛИЯ ЕФРЕМОВА.....
11. ЕМИЛ ТОМОВ.....
12. АЛБЕНА БОНЕВА..- **О.М.**.....
13. БОНКА ДЕЧЕВА..- **О.М.**.....
14. ЖИВА ДЕКОВА.....
15. КАМЕЛИЯ МАРИНОВА.....
16. ЗДРАВКА ПЪРВАНОВА.....
17. ТЕОДОРА ГРОЗДЕВА.....
18. ЗОЯ АТАНАСОВА.....
19. ВЕЛИСЛАВ ПАВКОВ.....
20. ВЕСЕЛКА МАРЕВА.....
21. БОРИС ИЛИЕВ.....
22. БОНКА ЙОНКОВА.....
23. БОЯН ЦОНЕВ..- **О.М.**.....
24. БОЯН БАЛЕВСКИ.....
25. ИРИНА ПЕТРОВА.....
26. МАРГАРИТА ГЕОРГИЕВА.....
27. РОСИЦА БОЖИЛОВА.....
28. ДРАГОМИР ДРАГНЕВ.....
29. ВЛАДИМИР ЙОРДАНОВ..- **О.М.**.....
30. КОСТАДИНКА НЕДКОВА .....
31. ГЕНИКА МИХАЙЛОВА..- **О.М.**.....
32. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ.....
33. ЛЮБКА АНДОНОВА.....
34. ДАНИЕЛА СТОЯНОВА.- **О.М.**.....
35. ГЕРГАНА НИКОВА.....
36. ПЕТЯ ХОРОЗОВА.....
37. МАЙЯ РУСЕВА.....
38. АННА БАЕВА.....
39. НИКОЛАЙ МАРКОВ.....
40. ЕРИК ВАСИЛЕВ.....
41. ГЕНОВЕВА НИКОЛАЕВА.....
42. КРИСТИЯНА ГЕНКОВСКА.....
43. ВАНЯ АТАНАСОВА..- **О.М.**.....
44. АЛЕКСАНДЪР ЦОНЕВ.....
45. РОЗИНЕЛА ЯНЧЕВА.....
46. ЕМИЛИЯ ДОНКОВА.....
47. ФИЛИП ВЛАДИМИРОВ.....
48. ЛЮДМИЛА ЦОЛОВА.....
49. МАДЛЕНА ЖЕЛЕВА.....
50. АНЖЕЛИНА ХРИСТОВА.....
51. ВАСИЛ ХРИСТАКИЕВ.....
52. ГАЛИНА ИВАНОВА.....
53. ДЕСИСЛАВА ДОБРЕВА.....
54. ИВАЙЛО МЛАДЕНОВ.....
55. АННА НЕНОВА.....
56. ДЕСИСЛАВА ПОПКОЛЕВА.....
57. МИЛЕНА ДАСКАЛОВА.....
58. ТАНЯ ОРЕШАРОВА.....
59. МАРИЯ ХРИСТОВА.....
60. СОНЯ НАЙДЕНОВА.....
61. ИВАНКА АНГЕЛОВА.....
62. АНЕЛИЯ ЦАНОВА.....
63. ИВО ДИМИТРОВ.....
64. ЕЛЕНА АРНАУЧКОВА.....
65. ДЖУЛИАНА ПЕТКОВА.....
66. ЯНА ВЪЛДОБРЕВА.....

ОСОБЕНО МНЕНИЕ

Не сме съгласни с тълкуването, дадено от мнозинството по следните съображения:

По иск на трето лице за нищожност на договор, процесуално легитимирани ответници са всички страни по договора. Когато обаче липсва обща норма, която да поставя като задължително условие тяхната съвместна процесуална легитимация и, ако и естеството на спора също не го налага, те не участват задължително като страни по делото. Нищожният договор на общо основание не съществува за правния мир, на нищожността може да се позове всеки (не само страните по договора) без срок, било чрез нарочен иск, било чрез позоваване на съществуващия порок. Възможно е в определени хипотези на нищожност да се стигне и до задължително необходимо другарство, ако законодателят така е постановил или естеството на конкретното правоотношението го налага, но в общия случай другарството е факултативно.

Нормата на чл. 216, ал. 2 ГПК установява общите предпоставки и за двата вида необходимо другарство (задължително и факултативно), като законодателят не е отграничил, че по критерий естеството на спорното правоотношение, щом всички другари са участници в спорното правоотношение, тяхното участие в процеса е винаги задължително, съответно щом всички другари имат едно и също правно положение спрямо предмета на делото, те са винаги факултативно необходими другари. Подобен извод не се следва от цитираната разпоредба, нито може да се извлече като правило с посочване на примери на факултативно необходимо другарство в тълкувателния акт. От това, че при посочените примери на факултативно необходимо другарство, то е обусловено от спорния предмет, не следва, че тогава, когато другарството е поради участието на другарите в спорното правоотношение, те са винаги задължителни необходими. Искът по чл. 464 ГПК пък изобщо няма място в обсъжданата проблематика. Законодателното разрешение в хипотезите на присъединен кредитор в изпълнителния процес, че искът на един от взискателите, с който оспорва вземането на друг взискател, се предявява и срещу длъжника, не може да е довод, че от това следва, че и при иск на трето лице за прогласяване нищожност на договор, сключен между други субекти, също е налице задължително необходимо другарство, защото в спора по чл. 464 ГПК може да се наведе основание за нищожност на договор. Евентуалният случай на твърдение за нищожност може да касае сделка с неучастващо лице или изцяло да е между други лица, извън взискателя – ответник и длъжника, а и не преюдициалното твърдение за нищожност на договор е това, което предопределя насрещните страни в исковия процес, нито на необходимо другарство и в частност на

задължително необходимо другарство. Обратното би значило по всички иски за собственост например, когато се въвежда като релевантен факт нищожност на договор, да е налице задължително необходимо другарство – задължително участие на всички страни по договора. В посочения случай искът по чл. 464 ГПК е отрицателен установителен и, дори да има позоваване на нищожност на договор, страните по него, ако не са страни по иска, не са изобщо другари на ответниците.

Доводи за вида на необходимото другарство не могат да се извеждат и от това дали другарите са участници в едно и също материално правоотношение и от необходимостта решението да е еднакво за тях, от правото на всеки от другарите да участва в делото, защото във всички случаи на необходимо другарство (факултативно и задължително) делата на другарите по своя предмет са тъждествени, като те или участват в едно и също правоотношение, или имат спрямо него едно и също правно положение. Тъй като всички факти спрямо необходимите другари са общи, то те и следва да бъдат установени еднакво спрямо тях, правните изводи на съда също следва да са еднакви за всички другари, както и разрешението по материалноправния спор. Необходимите другари (и факултативни, и задължителни) са обвързани от постановеното решение, независимо дали са били конституирани като страни по делото. До постановяване на решение без участие на необходим другар може да се стигне, както в случаите на факултативно, така и в случаите на задължително необходимо другарство и не може да се твърди, че неучаствалият другар, обвързан от силата на присъдено нещо, се ползва по закон с по-малка или по-голяма защита, в зависимост от формата на другарството, нито, че чл. 304 ГПК не гарантира „пълното реализиране“ на правото на защита на неучаствалия другар. Няма друга законова защита, ако влязло в сила решение е постановено без участие на необходим другар и той не е съгласен с резултата. Правото на отмяна по чл. 304 ГПК и в двата случая на необходимо другарство зависи изцяло от волята на обвързания от силата на присъдено нещо неучаствал другар, респективно – от неговите правоприемници; то може да е неблагоприятно като правен резултат за него, но той да го възприема. Правото на отмяна в цитираната хипотеза е уредено именно, за да се даде възможност на неучаствалия необходим другар, бил той факултативен или задължителен, да се защити срещу неблагоприятния резултат, да вземе участие по делото и да упражни процесуалните си права, с което се обезпечава и произтичащото от чл. 9 ГПК основно начало за равенство между страните в процеса (то не е гарантирано само за задължителните необходими другари).

Единствената отлика в процеса между двата вида необходимо другарство е, че при задължителното, участието на всички другари е условие за допустимост на исковия процес. Съдът в този случай е длъжен и служебно да следи за участието на всички другари. При факултативното необходимо другарство съдът няма подобни задължения – изцяло от

заинтересованата страна зависи дали да рискува евентуална отмяна на влязлото в сила решение поради неучастие на необходим другар.

В случаите на факултативно необходимо другарство, ищецът, отчитайки конкретния си интерес и възможната отмяна по чл. 304 ГПК, сам преценява дали да насочи иска си срещу всички или само срещу някои от другарите, докато при задължителното необходимо другарство нарушаването на изискването за съвместна процесуална легитимация, независимо дали на страната на ищеца или на страната на ответника, е нередовност на исковата молба, за която съдът следи служебно и е длъжен да упражни правомощията си по чл. 129 ГПК.

Разясненията в т. 6 от ТР № 1/09.12.2013 г. изхождат именно от това – участието на необходимия другар условие ли е за допустимостта на исковото производство, съответно за допустимостта на съдебното решение, както и промяната, въведена с ГПК от 2007 г. относно преклузиите.

В болшинството случаи интересът на ищеца (третото по договора лице) е искът за нищожност на договор да бъде предявен и евентуално уважен срещу съконтрагентите и това е обичайната практика. Също така обаче и във всички случаи на необходимо другарство, вкл. на факултативно, ищецът има интерес от участие на всички другари в процеса, за да се предотврати евентуална отмяна на влязлото в сила решение по чл. 304 ГПК. Този интерес, както стана ясно, не е и определящ за вида на другарството. Нещо повече, има и случаи, при които страна по договора не спори с третото лице, че договорът е наистина нищожен, а дори признава този факт или пък се дезинтересира, т.е. предявяването на иска и срещу тези съконтрагенти би довел само до оскъпяване на процеса и евентуалното му забавяне. Изборът на третото лице да не насочи иска си срещу всички страни по договора, за който твърди, че е нищожен, щом в конкретния случай няма подобно законово изискване, е проява на диспозитивното начало – всеки решава дали, доколко и как да търси защита, а не следва да се разглежда като вид злоупотреба с право от негова страна („избор на страна, която няма голям интерес от запазване на договора или пък, също както и ищеца, желае отпадане на неговите последици“). Цитираните мотиви от тълкувателния акт при това биха могли да се отнесат и към случаите на факултативно необходимото другарство – ищецът, след като не насочва иска си срещу всички другари избира „удобна“ страна за постановяване на благоприятно за него решение, с което да обвърже със сила на пресъдено нещо и неучаствалия факултативен необходим другар. Казаното се отнася и до развитите мотиви на тълкувателния акт относно случаите на правоприемство в хода на производството по чл. 226, ал. 3 ГПК. По тази логика, следва да се възложи съдът служебно да следи за участието на всички факултативни необходими другари, иначе ще следва, че по отношение на последните законодателят допуска да се нарушават основни начала – чл. 8 и чл. 9 ГПК,

да се злоупотребява с права във вреда на неучаствалата в производството страна, а и щом чл. 304 ГПК не гарантира „пълно реализиране“ на защитата на правата им. Факултативните необходими другари, също както и задължителните необходими другари, дори и да не са участвали в съдебното производство, са обвързани от силата на присъдено нещо на влязлото в сила съдебно решение.

В заключение, необходимото другарство е по правило факултативно, а задължителното е изключение, а не обратното и, както е изяснено принципно в ТР № 3/2016 на ОСГК, предвид ограничителния му характер, задължителното другарство не може да се тълкува и прилага разширително по отношение на хипотези, в които законът не го предвижда или естеството на спора не налага задължително участие на определени лица.

съдия Албена Бонева
съдия Боян Цонев
съдия Даниела Стоянова
съдия Владимир Йорданов
съдия Геника Михайлова
съдия Ваня Атанасова
съдия Бонка Дечева

